

Јован ПејчићФилозофски факултет, Ниш
Департман за српску и компаративну књижевност
rejic@filfak.ni.ac.rs**ПАВЕЛ ЈОЗЕФ ШАФАРИК
У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ И КУЛТУРИ (I)**1. *Српски и страни ослонци.* – 2. *Историја...* (1826)

САЖЕТАК: У раду се осветљавају идеје и српска рецепција књижевноисторијске синтезе П. Ј. Шафарика *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Историја словенских језика и књижевности према свим наречјима)*, 1826. Прво се утврђују српски (Доситеј Обрадовић, Лазар Бојић, Павле Соларић) и страни (Јернеј Копитар, Јозеф Добровски) ослонци Шафарикове *Историје...* (1), затим се прелази на генезу, методолошко-теоријске, структурно-садржинске и културно-историјске аспекте и значај Шафарикове књиге у словенском филолошком у научно-књижевном свету. Рецепција српских поглавља *Историје...* сагледава се из перспективе српских извора и тумачења од тридесетих година 19. века до данас.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Рађање историографије српске књижевности, проучавање српске књижевности П. Ј. Шафарика, српска рецепција Шафарикове *Историје словенских језика и књижевности према свим наречјима* (1826).

1.

1. У начелу, свако питање почетка је сложено и, по правилу које се увек признаје а најчешће различито решава, о чему одлучују обавештеност, угао посматрања и дар закључивања – противречно. У духовним областима овај проблем већи је него у егзактним. У науци о литератури, у науци о уметности, то је очигледније него у другим дисциплинама. У сваком случају, тако је у српској књижевности.

Питање јављања најранијих видова књижевнокритичке мисли, односно првих облика историјског проучавања и синтетскога приказивања националне књижевности носи код нас сва обележја једне неодређености при дефинисању предмета која, у потрази за кореном ствари, још и данас мења положаје, помера духовне и временске границе, прекопава и утврђује темеље.

Досад су код нас историзована и преиспитивана сазнања о рађању и развоју српске књижевне критике¹ и естетике² – историја српске књижевне историографије још увек чека на свога писца.³

¹ Драгиша Живковић, *Почеци српске књижевне критике (1817–1860)*, Рад, Београд 1957. Вид. такође: Предраг Палавестра, *Историја српске књижевне критике*, I, Матица српска, Нови Сад 2008, посебно стр. 72–76; Јован Пејчић, „Почеци српске књижевне критике и есејистике“, *Наше стварање* (Лесковац), LV/3–4 (2008), 87–93.

Дакле, како су питања корпуса и идентитета српске књижевности,⁴ њенога простирања и периодизације решавана у раздобљу формирања српске књижевне историографије? Који су то списи, какве концепције на којима почива темељ српске књижевноисторијске традиције?

1.1. По свему, прве кораке у овом правцу учинио је Доситеј Обрадовић (1739/40–1811). У предговору *Етици*, своме последњем за живота објављеном делу (1803), Доситеј у једном тренутку напушта основни, моралистички усмерен тон и, правећи излет, исписује похвалу српској просветитељској култури. Повесно-културна димензија Доситејеве похвале несумњива је. Јован Деретић, који је први указао на књижевно-историографски значај овог одломка,⁵ с разлогом закључује да се ту ради о покушају који, „иако далеко од праве историје књижевности”, ипак пружа „целовиту представу” о једном њеном раздобљу.⁶ Ставу Деретићевом нема се шта приговорити.⁷

Павле Соларић (1779–1821) други је у дијакронијском низу српских писаца с историјско-књижевним претензијама. Штавише, на његову публикацију *Поминакъ книжескiй о Славено-Сербскомъ въ Млеткахъ Печатанiю* (1810) гледало се, понеко гледа још и данас, као на „први спис који би се могао сместити у рубрику књижевне историографије”,⁸ као на њен „зачетак”.⁹ С друге стране, о *Поминку* се ода-

² Драган М. Јеремић, *Естетика код Срба*. Од средњег века до Светозара Марковића, САНУ, Београд 1989; Милан Ранковић, *Историја српске естетике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1998.

³ Један брзи преглед српске књижевне историографије, који није лишен систематичности, ипак постоји. Развио га је Јован Деретић у књизи *Пут српске књижевности* (Српска књижевна задруга, Београд 1996), чије су кључне теме „идентитет, границе, тежње” српске књижевности. Јављању и развоју овога научнолитерарног жанра посвећено је поглавље „Српска књижевност у огледалу своје историје“ (стр. 55–80).

⁴ У години најинтензивнијега рада на својој историји словенских језика и књижевности према свим наречјима (*Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* биће објављена у Будиму 1826), Павел Ј. Шафарик овако пише 28. новембра 1822. године Франтишеку Палацком: „[Георгије] Магарашевић, овдашњи професор, издаје нову историју а ради на српско-немачко-латинском речнику. Али чему ће то послужити пре но што буде решено *шта је то 'српско'*. Видимо како су несрећни Словени свуда око нас“ (нав. према: Ђорђе Живановић, *Георгије Магарашевић /1793–1830/*, Матица српска, Нови Сад 1976, 127. Курзив Ј. П.).

⁵ Вид. Ј. Деретић, „Када почиње нова српска књижевност”, *Научни састанак слаvista у Вукове дане* (Београд), 17/4 (1988), 157.

⁶ *Пут српске књижевности*, 58.

⁷ Више о Доситејевом доприносу заснивању историјскога сагледавања развоја нове српске књижевности вид. у: Јован Пејчић, „Рађање српске историје књижевности”, *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, Филолошки факултет, Београд 2007, 44–46.

⁸ Ј. Деретић, *Пут српске књижевности*, 58.

⁹ Васо Милинчевић, „Павле Соларић – лик у сенци”, *Осветљавања и суочавања*, Завод за уџбенике, Београд 2007, 77.

вно говори као о првој српској штампаној библиографији,¹⁰ чак као о првом продајном каталогу књига код Срба.¹¹ Соларићевом делу приступа се, најзад, и као својеврсном „програму очувања националног идентитета Срба (расутих ‘по среди Турака, Влаха, Мађара, Славонаца, Хорвата, Далмата’)”.¹² Соларићево дело, међутим, отпочетка прате неслагања о његовој жанровској припадности. Недоумице изазива увод. У уводу, међутим, Соларић излаже историју штампања српских књига, не књижевности. Према томе, *Поминак* се, првенствено због свог предмета, не уклапа у уже схваћени појам историје књижевности па га тамо не треба ни смештати. То је, најједноставније речено, доситејевским духом прожет „трактат о штампарству”,¹³ и ништа преко тога.

Али један други текст Соларићев ван сваке сумње улази у комплекс српских књижевноисториографских радова. У питању је чланак „Погледи на језик и књижество илиричко”, објављен 1820. године на италијанском и, одмах, у преводу Јефте Поповића, у *Новинама сербским* у Бечу.¹⁴ За овај чланак речено је да је то „први сажет историјски преглед наше књижевности”,¹⁵ то јест да су „идеје о илирском књижевном језику и књижевности тога језика (заправо штокавски писане књижевности)” изложене први пут у систематизованом облику.¹⁶

1.2. Поминак књижески Павла Соларића штампан је 1810, његови „Погледи на језик и књижество илиричко” 1820 – у година-

¹⁰ Лазар Чурчић, „Поминак књижески Павла Соларића”, *Библиотекар*, XXXI/4–6 (1979), 308–324; Душан Панковић, *Српске библиографије 1766–1850*, Народна библиотека Србије, Београд 1982, 20–25.

¹¹ Никола Андрић, „Живот и књижевни рад Павла Соларића”, *Рад ЈАЗУ*, књ. 150, Загреб 1902, 157; Мирослав Пантић, „Штампар старих српских књига Димитрије Теодосије”, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* [даље: *Прилози КЛИФ*] (Београд), књ. XXVI (1960), 206–236; Драгиша Живковић, *Почеци српске књижевне критике*, 62; Петар Милосављевић, *Увод у србистику*, Требник, Београд 22003, 138–139.

¹² Душан Иванић, *Књижевност Српске Крајине*, БИГЗ / Чигоја штампа, Београд 1998, 50.

¹³ Д. Панковић, *нав. дело*, 24.

¹⁴ Соларићев чланак први пут је прештампан часопису *Србистика* (Приштина), II/1–2 (1999), 311–317; Вера Милосављевић, која га је за Србистику приредила, додаће овај Соларићев чланак као прилог своме раду „Погледи Павла Соларића на српски језик и књижевност”, унетом у њену књигу *Чувари имена* (Мирослав, Београд 2004, 120–127). – Мирослав Пантић сматра да је чланак заједничко дело Соларића и Ивана Крељановића Албинија („Соларић, Крељановић, Апендини”, *Прилози за КЛИФ*, књ. XXIII/1–2 /1957/, 22–42); Драгиша Живковић је у овом погледу уздржанији; по њему, чланак је „написао Соларић, изгледа уз сарадњу задарског књижевника Ивана Крељановића-Албинија” (*Почеци српске књижевне критике*, 112); Васо Милинчевић задовољава се напоменом да у чланку „доминирају Соларићеве идеје („Павле Соларић – лик у сенци”, 78).

¹⁵ Драгиша Живковић, *Почеци књижевне критике*, 113.

¹⁶ Д. Иванић, *Књижевност Српске Крајине*, 50.

ма, значи, које омеђују, како је већ наглашено, „преломну деценију српске књижевности”.¹⁷ Ову деценију обележили су: појава првих збирки народне поезије; стварање новог правописа, прве граматике и првог речника народног говора; критика у њеном изворном значењу; прва збирка романтичарске поезије; оснивање *Новина сербских*; одржавање прве световне позоришне представе; објављивање дела са додајом најозбиљнијим предзнаком историје књижевности...¹⁸

Последњи од побројаних догађаја нама је овде најважнији: Лазар Бојић (1791–1859), „перваго лѣта фїлософїи слышатель” на Пештанском универзитету, објавио је 1815. године *Памятникъ мужемъ у славено-сербскомъ книжеству славнымъ*, прву част.¹⁹ Дело је промишљено компоновано: уоквирују га посвета седмогодишњем васпитанику и, у епилошкој функцији, ауторове жеље („теплая желанія”) за његов дуг живот и напредак у учењу. Следи „Предисловіе”, у којем Бојић образлаже намеру да својом књигом – по угледу на старе Грке и Римљане, као и на савремене Енглеze, Француze и Немце – подигне споменик најзаслужнијим српским просветитељским писцима: „Ако их знамо, образе чествујемо, памјат славимо, прикљученија читамо, довољно им је благодаренија.”²⁰

Значајније од предговора је поглавље „О книжеству или литератури”, пре свега зато што у њему Бојић, додуше у поредбеном маниру критичара и историчара свог времена, износи суд о културном и књижевном стваралаштву српског осамнаестог и почетних година деветнаестог века. Потом се Бојић посвећује целини српске књижевности, која се, по њему, протеже од архиепископа Данила Пећког до митрополита Стефана Стратимировића, да би одмах, по његовим сопственим речима – што ћемо касније преиспитати – увео „поделу” Јозефа Добровског на *стару* и *нову* српску књижевност. На крају поглавља аутор даје табеларни преглед српских писаца оба периода; у две рубрике наводи, азбучно их слажући, 103 имена („А: *усопиїи*” – 37; „Б: *живїи*” – 66).²¹

¹⁷ Васо Милинчевић, „Преломна деценија српске књижевности /1810–1820/” (1974), *Творци и тумачи*, Просвета, Београд 1984, 9–34.

¹⁸ Исто, 33.

¹⁹ Место издања списка није на дефинитиван начин утврђено. Наводе се Пешта, Будим, Беч (по словима, узима се да је штампан код Јохана Шнирера у Бечу, штампара Давидовићевих *Новина сербских* /Д. Панковић, *Српске библиографије*, 26/).

²⁰ *Памятникъ мужемъ у славено-сербскомъ книжеству славнымъ*, въ Жетрву признателности и благодаренія Лазаремъ Боичемъ I. лѣта фїлософїи слышателемъ водружень. Перва часть. 1815, без стр. У даљем тексту позивају се на фототипско издање Бојићевог дела, које је је приредила и у Новом Саду 1994. године објавила Мирјана Д. Стефановић (издавач Прометеј). Према пагинацији коју је за потребе овог издања успоставила М. Д. Стефановић, навод о којем је реч налази се на стр. [75]. (Даље у раду наводиће се само: *Памјатник*, и сва упућивања односиће се на ово издање.)

²¹ Исто, [86]–[90].

Главни део књиге чине биографије просветитељских писаца с пописима њихових штампаних дела и, делимично, рукописа. То су: Јован Рајић, Доситеј Обрадовић, Григорије Трлајић и Атанасије Стојковић²² – све писци с територије северно од Саве и Дунава, аустријски држављани, и сви православне вере. Схема биографија у сва четири случаја је троделна: хронологија живота проткана карактеролошким опсервацијама – рад исказан у просто библиографском виду – успомене и похвале савременика. У текстове уводе изабране мисли или стихови Вергилија (два пута), Проперција и Кристофа Аугуста Тидгеа. Рајић је за Бојића славни историчар, први међу заслужним српским умовима; поднаслов рада о Доситеју гласи: „Сербскиј мудрец”; Трлајић је представљен углавном као професор историје и статистике, а Стојковић као учењак (и белетрист) овенчан бројним признањима и титулама руских и западноевропских академија и универзитета. Критичких и историјско-књижевних анализа нема.

Основ *Памјатника* лежи у Бојићевој замисли да српску књижевност, науку, културу осамнаестог века прикаже кроз историје знаменитих људи.²³ Ако је о форми и поступку реч, он се приближио класицистичким биографима,²⁴ али прави његови узорци заправо су много старији. Понео их је из свог гимназијског и богословског школовања у Сремским Карловцима. Пред собом, тако, имамо, уколико се типолошки посматра, облик биографског зборника популаран у европској књизи још од хеленистичких времена, и то ону врсту зборника какву су изградили Салустије, Платурх, Корнелије Непот.²⁵ Интересовање за ове писце, посебно за Плутарха и његове упоредне живото-

²² Испод наслова *Памјатника* стоји: „Перва часть”. Да је Бојић уистину наставио с радом показује његово писмо од 14 [26]. августа 1833, у којем од Вука тражи: „да ми јавите ваше место рожденија, име отца и матере, дан рожденија вашег, промене у животу, дан венчања, и друго што би к биографији принадлежало – јер састављам *Каталог србски[x] списатеља*” (Вук Караџић, *Преписка V: 1833–1836* /прир. Голуб Добрашиновић и сарадници/, СД 24, Просвета, Београд 1989, 195). Шест година касније, у чланку „Ситнице језикословне”, обавештава читаоце *Летописа Матице српске* како је „печатати наумио” *Сборник*, „који ће биографије србски[x] списатеља редом изјављати” (XIII /1839/, 102).

²³ Бојић није једини ни први од Срба који овакве биографије саставља. Пре њега Јефтимије Ивановић објавио је свог *Новог Плутарха* (1809). Може се рећи да је код Срба у истом знаку протекла прва половина 19 столећа. Георгије Магарашевић је, на пример, систематски неговао ову литерарну врсту; штавише, већ у првом броју тек покренутога часописа *Сербске лѣтописи* за 1825. годину увео је рубрику „Биографическе черте славних Србаља”. Осим Ивановића, Бојића, Магарашевића, сличне биографије писали су: Михаило Витковић, Мушицки, Константин Богдановић, Платон Атанацковић, Стерија, Вук...

²⁴ Вид. Зоран Константиновић, „Цитати као културолошки метатекст”, *Интертекстуална компаратистика*, Народна књига, Београд 2002, 45.

²⁵ Мирон Флашар, „Јован Рајић у *Памјатнику* Лазара Бојића”, у зборнику *Јован Рајић* (уред. Марга Фрајнд), Институт за књижевност и уметност, Београд 1997, 280–281.

писе, српски класицизам наследио је не само од старих Грка и Римљана, него и из старе српске књижевности, нарочито од житија српских владара²⁶ – што је, на пример, видљиво у *Новом Плутарху* (1809) Јефтимија Ивановића, иначе Бојићевог професора.

Но, „генетска зависност“²⁷ није једини упитник који лебди над Бојићевим биографијама. Поставља се, такође, проблем њихове изворности. „Списао сам биографије“, извештава Бојић у предговору, Јована Рајића и Доситеја Обрадовића – „по немечким изданијам“, Григорија Трлајића и Атанасија Стојковића – „по преданијам“.²⁸

Што се текста о Рајићу тиче, у питању је превод чланка из Шедијусовог немачког часописа,²⁹ допуњен пописом Рајићевих радова из оде Лукијана Мушицког посвећене српском историчару.³⁰ На другој страни, све податке о Доситеју преузео је из Копитаровог биографско-библиографског чланка о српском просветитељу, објављеног 1811. године у бечком листу *Vaterländische Blätter*.³¹ За преостале две биографије, написане „по предању“, до данас није испитано порекло животних и библиографских података које код Бојића налазимо.

1.2.1. Да ли је *Памјатник мужем у славено-сербском књиже-ству славним* Лазара Бојића у пуној мери прва српска историја српске књижевности?

У науци је Бојићев спис различито жанровски одређиван. Прве „квалификације“ – белешка Лукијана Мушицког на маргини његове рукописне библиографије српских књига од 1494. до 1818. године, уз *Памјатник*, „Истор[ија] књиж[ества]“,³² и Павела Јозефа Шафарика, у његовој *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1926), који књигу сврстава у рубрику „Историја књижевности“³³ – немају генолошку, већ библиографско-каталожку вредност.

²⁶ О утицајима хеленистичке херојске биографије на књижевно обликовање житија више вид. у: Димитрије Богдановић, *Историја старе српске књижевности* (Српска књижевна задруга, Београд 1980, 71 и 218) и Ђорђе Трифуновић, *Стара српска књижевност – Основе*, (Филип Вишњић, Београд 1994, 283 и 295–296).

²⁷ М. Флашар, нав. текст, 281.

²⁸ *Памјатник*, [79].

²⁹ Никола Радојчић недвосмислено је утврдио да је писац ове Рајићеве биографије митрополит Стефан Стратимировић (*Српски историчар Јован Рајић*, САНУ, Београд 1952, 159–167).

³⁰ Ђорђе С. Костић, *Павле Ј. Шафарик о новој српској књижевности*, САНУ, Београд 1988, 42–43.

³¹ З. Константиновић, нав. текст, 46 (Константиновић се овде позива на истраживање Томислава Бекића); уп. Јернеј Копитар, „Доситеј Обрадовић“, *Serbica* (прев. Томислав Бекић), Матица српска, Нови Сад 1984, 115–122.

³² Архив САНУ, бр. 252.

³³ Уп. П. Ј. Шафарик, *Историја српске књижевности* (прев. М. Д. Стефановић / Милана Мразовић), Завод за уџбенике / Вукова задужбина / Матица српска, Београд / Нови Сад 2004, 299.

За Скерлића је Бојић „први биограф српских писаца”;³⁴ за Светислава Марића – *Памјатник* је „дело у којем се излаже историја књижевности”;³⁵ по Драгиши Живковићу, књига припада групи „биографско-библиографских радова” који су „већ први корак ка стварању српске историје књижевности”;³⁶ Слободан Комадинић на Бојића гледа као на аутора који је „створио код Срба један нови књижевни род – био-библиографију”;³⁷ Иво Тартаља сматра да спис „има нека обележја историјског прегледа националне литературе”;³⁸ Магдалена Анђелић на прво место ставља библиографску вредност Бојићевог рада;³⁹ Миодраг Поповић види у *Памјатнику* „прву историју српске књижевности” а у Лазару Бојићу „првог историчара српске књижевности”;⁴⁰ став Душана К. Петровића је да имамо посла с првом српском есејистичком књигом;⁴¹ за Васу Милинчевића то је „прва рудиментарна историја књижевности”;⁴² Павић је, као и Скерлић, на становишту да је то „збирка књижевних биографија”;⁴³ Јован Деретић приклања се суду Д. Живковића преносећи из књиге у књигу констатацију да је, после Соларићевог *Поминка књијеског* (у чему греша), Бојићева књижица „даљи корак ка историји књижевности”;⁴⁴ по Ненаду Љубинковићу, опет, *Памјатник* је дело „које се може условно убројати у историје литературе”.⁴⁵ Занимљива су у овом погледу приклањања Душана Пан-

³⁴ Јован Скерлић, *Српска књижевност у XVIII веку /1909/*, Сабрана дела, књ. 11, Просвета, Београд 1966, 239.

³⁵ „Да ли је Стојковићев *Кандор* роман” (1950), *Одабрани списи*, Матица српска, Нови Сад 1979, 107.

³⁶ *Почеци српске књижевне критике*, 63.

³⁷ „Почеци српске библиографије”, у зборнику *Десет година Библиографског института ФНРЈ (1948–1958)*, Библиографски институт Југославије, Београд 1958, 305.

³⁸ *Почеци рада на историји опште књижевности код Срба*, САНУ, Београд 1964, 26.

³⁹ „Лазар Бојић – први српски библиограф”, *Прилози КЛИФ*, XXXIV/3–4 (1968), 291–298.

⁴⁰ М. Поповић, *Историја српске књижевности – Романтизам*, I, Београд 1968, 332; II, Нолит, Београд 1972, 29 и 276.

⁴¹ „Лазар Бојић, писац прве књиге есеја у српској књижевности”, *Зборник Матице српске за књижевност и језик* (Нови Сад), XIX/3 (1971), 567–568.

⁴² „Преломна деценија српске књижевности /1810–1820/” (1974), *Творци и тумачи*, 33.

⁴³ Милорад Павић, *Историја српске књижевности класицизма и предромантизма. Класицизам*, Српска књижевна задруга, Београд 1979, 505. – Нешто ниже, Павић ће додати да Бојићев текст припадају такозваним „биографијама антикварскога типа“ (стр. 506).

⁴⁴ Предговор „Почеци српске књижевне критике” (1979), 15; *Историја српске књижевности*, Нолит, Београд 1983, 262, Просвета, Београд 22002, 554; *Пут српске књижевности*, 58.

⁴⁵ „Концепције историја књижевности српскохрватског језичког подручја у деветнаестом веку (од Лазара Бојича до Ђуре Шурмина)”, *Научни састанак слависта у Вукове дане* (Београд), 9 (1980), 220.

ковића. *Памјатник* је за њега, најпре, „ближе књижевној историји него библиографији”,⁴⁶ мало даље дело Бојићево му је „биографија писца са одликама есејистичке прозе о неколиким српским писцима и библиографија књижевног дела тих писца. Има, дакле, сва обележја добре историје књижевности”,⁴⁷ на трећем месту закључује да Бојић „не припрема историју, него паралелно пише историју и библиографију”,⁴⁸ онда вели како се ради о „историји књижевности која се још увек није одвојила пуном аутономношћу од библиографије”,⁴⁹ да би се најзад, у потпису испод факсимила насловне корице Бојићевог списка, определио за тврдњу: „прва историја српске књижевности”.⁵⁰

1.3. Ранији суд Миодрага Поповића и последњу оцену Душана Панковића учврстила је Мирјана Д. Стефановић у обимној уводној студији за фототипско издање *Памјатника* као две најоснованије оцене, и узела је да те оцене текстолошки и теоријски документује свестрано провереном историјском грађом. Завршивши истраживање, изашла је са резолутним ставом:

Бојићева књига, сада то можемо да кажемо, јесте историја књижевности, јер поседује, у основи, значајне особине таквог истраживања, које пише сврстава хронолошки, описује њихов живот, пописује њихова дела и о њима, каткад, даје свој суд.⁵¹

Пут Мирјане Д. Стефановић до овог и оваквог става „посут” је, мора се признати, методолошко-теоријским уступцима различите врсте.⁵² Непотпуност у аргументацији открива увођење такозваних

⁴⁶ *Српске библиографије 1766–1850*, 5.

⁴⁷ *Исто*, 10.

⁴⁸ *Исто*, 109.

⁴⁹ *Исто*, 112 (курзив Д. П.).

⁵⁰ *Исто*, 132.

⁵¹ [„Уводна студија”], 59. – Студију је М. Д. Стефановић унела, под насловом „Лазар Бојић, аутор прве српске историје књижевности” у своју књигу *Библиотека српске књижевности* (Чигоја штампа, Београд 2007, 11–47; нав. место је на стр. 47. – Сва даља упућивања везујем за књигу М. Д. Стефановић.

⁵² На првом нивоу то су погодбене и релативишуће речи, за којима при формулисању проблема исувише често посеже: „чини се”, „вероватно”, „у домену нагађања”, „у основи”, „зачуђује”, „по себи јасно и разумљиво”, „не осећа потребу”, „каткад”, „можда”. У другој равни, на плану уопштавања и вредновања, то, на пример, изгледа овако: „Идеју просветитељства писац *Памјатника* узима као нешто по себи јасно и разумљиво“ и у складу с таквим ставом не осећа потребу да, у предговору књизи, детаљније опише особине епохе коју представља кроз дело четири писца. Због тога, вероватно, сваког од описаних књижевника не одређује кроз време, већ помоћу биографије и дела” (46). Овом закључку претходи, међутим, суд: „Књижевна дела тих аутора [Рајића, Доситеја, Трлајића, Стојковића – Ј. П.] послужила су му [Бојићу] као делови велике целине коју чини књижевност не само једног народа, српског, већ и једне епохе. Управо у тим терминима и таквом посматрању – низа књижевних дела у времену – описујемо, у основи, појам историје књижевности” (43).

„посредних” доказа. Главни међу њима је повезивање по сродности књижевноисторијских поступака Миодрага Поповића и Лазара Бојића, *Историје српске књижевности – Романтизам, I–III*⁵³ и *Памјатника*.

За ово поређење речено је да је „ванспорно” јер су обе књиге, „очигледно, прављене по истом моделу”.⁵⁴ Но, тако је ако се не пође даље од површине ствари. Иоле дубље загледање показује, међутим, све саме непомирљиве разлике. Довољно је подсетити се у овом смислу Поповићевих уводних синтетичко-историјских поглавља у сваку од књига, такође „летописа” који српски романтизам сагледавају у европскоме и светском књижевном контексту и, на крају, приложених библиографија уза сваки од томова. Али најважнија разлика огледа се у оном што историчар романтизма стално има у виду, а Бојић никад: то је чињеница да је Поповићева књига „у центар свога истраживања, у центар своје структуре, ставила књижевно дело и његове естетске домете”.⁵⁵ За разлику од Бојића, који је биограф и библиограф, Миодраг Поповић је аналитичар, тумач и аксиолог.

Све у свему, становиште Мирјане Д. Стефановић је, међу истраживачима српске књижевне историографије, двојако примљено. Као тачно и дефинитивно, прихватили су га Никола Грдинић,⁵⁶ Лазар Чурчић,⁵⁷ Милана Мразовић,⁵⁸ Зоран Константиновић.⁵⁹

На другој страни, неопходну, у основи „академску” уздржаност, довољно одлучну међутим, исказали су у овом погледу Мирон Флашар,⁶⁰ Петар Милосављевић⁶¹ и Татјана Пивнички-Дринић.⁶²

⁵³ Нолит, Београд: I 1969, II–III 1972.

⁵⁴ Петар Милосављевић, *Систем српске књижевности* (1996), Требник, Београд 2000, 81.

⁵⁵ Николај Тимченко, реч на округлом столу о првој књизи Поповићеве историје српског романтизма – вид. „Проблеми проучавања српског романтизма”, *Књижевна историја* (Београд), I/3 (1969), 682–683.

⁵⁶ Н. Грдинић, „Прва српска историја књижевности”, *Домети* (Сомбор), XXI/76–77 (1994), 74.

⁵⁷ Л. Чурчић, „Почеци историје српске књижевности”, *Домети*, XXI/76–77 (1994), 79.

⁵⁸ М. Мразовић, „Шафариково схватање књижевне историје”, у зборнику *Павел Јозеф Шафарик /1795–1995/* (уред. М. Д. Стефановић / Михал Харпањ), Матица српска / Филозофски факултет, Нови Сад 1996, 114.

⁵⁹ З. Константиновић, „Цитати као културолошки метатекст. Уз интертекстуалну анализу прве историје српске књижевности”, *Прилози за КИФ*, књ. LXV–LXVI/1–4 (2001), 39 (исти текст З. Константиновић унео је у своју књигу *Интертекстуална компаратистика*, 40–53).

⁶⁰ М. Флашар, нав. текст, 277.

⁶¹ П. Милосављевић, *Теорија књижевности* (1997), Логос, Ваљево / Исток 22006, 330; *Увод у србистику*, 138.

⁶² Т. Пивнички-Дринић, „Бојић, Лазар”, у: *Српски биографски речник*, 1, Матица српска, Нови Сад 2005, 678.

Овај други став ваља, по мом суду, радикализовати и рећи: спис Лазара Бојића *Памјатник мужем у славеносербском књижевству славним* јесте значајан корак на путу конституисања српске књижевне историографије, али он није *историја националне књижевности* у пуном, у изворном значењу те речи, поготово то није када се у његово суседство доведу књижевноисторијска и библиографска прегнућа прво Лукијана Мушицког (1777–1837), затим Јернеја Копитара (1780–1844), а онда и Јозефа Добровског (Josef Dobrovský, 1753–1829), „оца словенске филологије”.⁶³

2.

2. Својевремено, написао сам:

Наслеђе српске књижевне историографије двоструко је порекла. Старија решења потичу од иностраних историчара и тумача српске књижевности, међу којима поебне заслуге припадају Јозефу Добровском, Павелу Јозефу Шафарику и Александру Николајевичу Пипину. Први српски књижевни историчари њихови су дужници.⁶⁴

При томе, кад је Добровски у питању, мислио сам на његов чланак у *Slovanki I*, штампан у рубрици „Serbica”,⁶⁵ а у вези с Пипином на његов „Преглед историје српске књижевности”, што је, заправо, поглавље обухватнога дела написаног заједно са В. Д. Спасовичем *Обзоръ историји славянскихъ литературъ*⁶⁶ – које претходи *Историји српске књижевности* Стојана Новаковића,⁶⁷ првој синтези једнога српског аутора која осветљава целокупну српску књижевност, и на које се, поред прерађенога и проширеног издања Шафарикове *Историје*,⁶⁸ Новаковић обилато позива.

Одсудан, значи, корак ка формирању научне историје књижевности код Срба учинио је Павел Јозеф Шафарик (Paul Joseph Schaf-

⁶³ Подробно образложење суда и сву неопходну аргументацију доноси расправа Ј. Пејчића „Рађање српске историје књижевности”, *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, Филолошки факултет, Београд 2007, посебно стр. 55–65.

⁶⁴ Ј. Пејчић, „Мит о прекиду у развоју српске књижевности”, *Простори књижевног духа*, Ниш 1998, 11 (студија је првобитно објављена у часопису *Књижевна историја*, XXVII/96, 1995, 185–212).

⁶⁵ Praha 1814, 210–223.

⁶⁶ С. Петербургъ 1865; иначе, прерађено и проширено издање (1879) одмах је преведено на немачи (Leipzig 1880), чешки (I–II, Praha 1880–1882) и француски (Paris 1881).

⁶⁷ Београд 1867, потпуно издање 1871.

⁶⁸ Вид. Paul. Jos. Šafárik, *Geschichte der südslawischen Literatur*, I–III. Књиге је приредио и у Прагу 1865. издао Шафариков рођак Јозеф Јиречек.

farik, 1795–1861), Словак по рођењу, у филолошким круговима Европе од двадесетих година деветнаестог века па до краја тог столећа највећи славистички и србистички ауторитет. У Будиму 1826. године он је објавио историју свих словенских језика и литература разних наречја *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Видно место у својој историји дао је управо српском језику и књижевности.

Са прикупљањем грађе за ову књигу Шафарик је почео 1817, још док је био у Јени;⁶⁹ прву верзију имао је готову 1819;⁷⁰ на рукопису је, проширујући га и допуњујући, радио до фебруара 1825 – када га је „начисто преписао” и дао у штампу.⁷¹

2.1. Од 1819. до 1833. године Шафарик је живео у Новом Саду, „у средини тада најактивнијег дела Србије”,⁷² где је дошао за управника и професора Српске православне велике гимназије.⁷³ Према томе, у Новом Саду је његова *Историја словенских језика и књижевности према свим наречјима* добила коначан облик.

Дела као што је Шафариково, постављеног на тако широку основу и са таквим историјско-филолошким захватом, у европској језичкој и књижевној науци дотад није било. Време ће, међутим, показати да се заслуге његове *Историје* не огледају само у томе што се јавила као дубоко осмишљен пионирски подухват у светској славистици. Она, уједно, представља и врхунац културно-историјског правца у проучавању језика и књижевности, културâ и цивилизације Словена. Особито је то било од далекосежног значаја за Јужне Словене, код којих је, што се језичко-литерарних и повесно-духовних истраживања тиче, све било још у заметку.

Проблема те врсте Шафарик није имао кад су у питању руска, пољска и чешка литература; њих је обрадио према већ постојећим историјама књижевности.⁷⁴ Што се пак српског језика и културе, одно-

⁶⁹ Ђорђе Магарашевић, „У спомен Павлу Јосифу Шафарику”, *Летопис Матице српске*, књ. 186/2 за 1896 (1898), 12.

⁷⁰ У говору поводом почетка школске 1819/20. године у новосадској Великој српској гимназији Шафарик је саопштио да је „написао историју словенског језика и књижевности свих наречја”, али да дело „још није угледало света” (Васа Стајић, *Грађа за културну историју Новог Сада*, Матица српска, Нови Сад 1951, 373).

⁷¹ Опширније вид. у: Ђорђе С. Костић, *Павле Ј. Шафарик о новој српској књижевности*, 15–16.

⁷² Речи Јозефа Јиречека (нав. према: Милана Мразовић, „Шафариково схватање књижевне историје”, у зборнику *Павел Јозеф Шафарик – живот и дело*, 109).

⁷³ О Шафариковом доласку, животу и раду у овом периоду вид. у: Ђорђе С. Ђорђевић, „Павле Јосиф Шафарик. Биографско-историјска скица”, *Летопис Матице српске*, књ. 186/2 за 1896 (1898), 138–174; Ђорђе Живановић, „Шафарик у Новом Саду. ’Изгнанство’”, у зборнику: *П. Ј. Шафарик 1795–1861* (прир. Боривоје Маринковић), Нови Сад 1963, 42–106.

⁷⁴ Ђорђе Живановић, „Значај боравка П. Ј. Шафарика у Новом Саду за развој славистике код Југословена”, *Прилози за КИФ*, књ. XXXIV/3–4 (1968), 233.

сно књижевности тиче, ту је имао само неколике скромне ослонце. У првом реду, били су то радови утемељивача словенске филологије: на једној страни, делови прегледних чланака Јернеја Копитара „Патриотске фантазије једног Словена” (1810)⁷⁵ и „Прилози прегледу српске литературе у Аустријском царству” (1811),⁷⁶ а на другој – разматрања и белешке Јозефа Добровског у *Славину* и обема свескама *Слованке*, у првој пре свега.⁷⁷ Од српских аутора, на помоћи су му се донекле нашли радови Павла Соларића и Лазара Бојића. Додамо ли њима библиографска прегнућа Лукијана Мушицког⁷⁸ и Јована Чапловића,⁷⁹ исцрпи смо главне Шафарикове изворе.

За Шафарика је, гледано из перспективе његове *Историје* као целине, Копитарев кратак преглед словенских језика и књижевности „Патриотске фантазије једног Словена” био од много већег значаја него што се то на први поглед чини.⁸⁰ Концепцију приказивања словенских језика и књижевности са свима њиховим посебностима, али истовремено и у њиховом јединству, Словак је усвојио управо од понемченог Словенца и пренео је на своје дело – разуме се, продубљујући и ширећи, па и модификујући прихваћени модел, што је било условљено новом грађом, индивидуалним увидима и закључцима.⁸¹

Постоји још једна страна – теорија историје књижевности. Копитар-филолог и фактограф атеоријске оријентације, уз то идеолог аустрофилизма,⁸² није у овом смислу могао бити од неке посебне кори-

⁷⁵ „Patriotische Phantasien eines Slaven”, *Vaterländische Blätter* (Wien), 5. VI 1810, 87–93 (вид. превод Т. Бекића у: Ј. Копитар, *Serbica*, Нови Сад 1984, 65–77). Подстакнут одјеком на који је чланак наишао међу европским славистима, Копитар га је прерадио и 1813. године, под насловом „Blick auf die Slavischen Mundarten ihre Literatur und die Hilfsmittel sie zu studieren”, у два наставка штампвао у *Wiener allgemeine Literaturzeitung*. Нову верзију објавили су 1815. Димитрије Давидовић и Димитрије Фрушић у бечким *Новинама српским* у шест наставака (бр. 183, 184, 186, 187, 188 и 190) под називом „Погледъ на діалекте Славенске, ніово Книжество, и спомотъна средства къ познанию ніовомъ“.

⁷⁶ Вид. *Serbica*, 126–139.

⁷⁷ Вид. Josef Dobrovský, „Serbica”, *Slovanka*, Prag 1814, 210–223. – О србистичким радовима Ј. Добровског вид.: Нада Ђорђевић, „Допринос Јозефа Добровског упознавању Европе с нашим културном традицијом”, *Зборник за славистику* (Нови Сад), 4 (1973), 9–28.

⁷⁸ О раду Ј. Мушицког на историји српске књиге и књижевности вид. више у: Ј. Пејчић, „Рађање српске историје књижевности”, 57–65.

⁷⁹ Више о Чапловићу вид. у: Д. Панковић, *нав. дело*, 29–32.

⁸⁰ Сам Шафарик ће, уосталом, за Копитара рећи да је у том чланку дао, „истина сажето, али садржински пун преглед” словенских језика и литература (*Geschichte.../1926/*, 70).

⁸¹ Више о овом вид. у: Ђ. С. Костић, *нав. дело*, 19–23.

⁸² Одељак „Литература грчких Словено-Срба” свога разглашеног чланка „Patriotische Phantasien eines Slaven” (штампаног 5. јуна 1810. у бечком листу *Vaterländische Blätter*), у којем иначе говори, осим о Доситеју, још и о Емануилу Јанковићу, Павлу Соларићу и Атанасију Стојковићу, Копитар завршава предлогом аустријској

сти Шафарику. Истински Шафариков учитељ у питањима методологије и схватања предмета и циља историје књижевности биће немачки литерарни истраживач и теоретичар, етнограф и религиолог Јохан Фридрих Лудвиг Вахлер (Jochan Friedrich Ludvig Wachler).⁸³ У општим поглављима своје четворотомне *Handbuch der Geschichte der Litteratur* (1822–1824) Вахлер је успоставио теоријски систем историје књижевности као научне дисциплине који ће Шафарик без ограда применити при изради своје *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*.

2.1.1. О којим и о каквим поставкама је реч?

По Вахлеру, предмет истраживања историје језика и књижевности јесте духовна култура. Њена историја „представља верно и у узајамној вези чињенице које предочавају развитак и образовање људских снага у односу на науку и уметност”.⁸⁴ Даље, Вахлер овако дефинисану историју дели на општу и посебну. Прва „тежи да из чињеница и узрока објасни настајање, развитак и преображај” духовне културе код свих народа и у свим епохама. Посебна или национална историја духовне културе бави се само једним народом у његовом историјском развоју, или појединим епохама тога развоја. Без обзира

царској администрацији да на Бечком универзитету оснује Катедру за старословенски језик, јер старословенском језику је – закључује – „баш ту место, тако да Аустрија не би требало његово изучавање да препусти прљавим рукама Руса”. Да би оправданост свог предлога ојачао до крајњих граница, Копитар овако издваја пример Срба: „Оних два или три милиона Срба (Илираца), који су се временом из Турске доселили код нас, управо би тек после једног уверљивог доказа о љубазном поштовању онога што им је најдраже, њиховог светог језика, у пуној мери осетили благодети аустријске врховне власти. Психолошке препреке треба превазићи психолошким противсредствима, треба делати с љубављу поради љубави. Иначе је довољно познато да остали турски Срби, који се још увек боре за своју слободу, упиру свој чежњиви поглед на по језику и вери сродни али далеки Север” (Ј. Копитар, „Патриотске фантазије једног Словена”, *Serbica*, 65–77, посебно вид. стр. 72 и 76–77; вид. у истој књизи и Копитарев чланак „Прилози прегледу српске литературе у Аустријском царству” /1811/, нарочито стр. 126–128). – Преиспитавши, у својој менталној монографији *Живот и рад Вука Стеф. Караџића* (1924), „Копитарево учешће у Вукову раду” (где се, иначе, задржава и на преписци Копитар – Мушицки), Љубомир Стојановић износи овај закључак: „Из свега досад казаног, мислим да се јасно може видети да је Копитар, поред чисте науке и рада на културном подизању Срба, имао и задњу намеру да тиме политички отуђи Србе од Руса” (Љ. Стојановић, „Копитар”, у хрестоматији: *Стојан Новаковић и „филолошка критика”* /прир. Божидар Пејовић/, СКК 4, Матица српска / Институт за књижевност и уметност, Нови Сад / Београд 1975, 354).

⁸³ У писму једном пријатељу и сараднику Шафарик ће, радећи на *Историји словенских језика и књижевности према свим наречјима*, написати: „Ја нисам имао среће њега лично за учитеља да имам, али кроз његове радове постао ми је више него учитељ, прави духовни отац” (према: Ђ. С. Костић, *нав. дело*, 24).

⁸⁴ Вахлерове идеје износим следећи интерпретацију Ђ. С. Костића и служећи се његовим цитатима из Вахлера (*нав. дело*, 24–27).

којом се од могућних повести историчар бави, духовну културу, према Вахлеру, ваља проучавати применом три методе: *синтетичком* ће се дати „тачан преглед порекла, развоја, напретка и одумирања” истраживаних феномена; *аналитичком* ће се „представити историја стања и обраде појединих наука”, док ће се *етнографском* методом расветлити вера и обичаји народа. Лудвиг Вахлер потом образлаже поделу историје на више епоха, што зависи од трајања и еволутивних преокрета карактеристичних за њено постојање и развој. У објашњавању сваке од епоха потребно је, према њему, дати „општи поглед на стање духовне културе, указати на доминантне особине, испитати границе и правце духовно-научног развитка”, описати живот народа, проучити државу и религију, упознати се са школством и утицајем претходних епоха. Треба, најзад, у најважнијим цртама описати развитак језика, књижевности и науке и истаћи улогу и значај најважнијих стваралаца и њихових дела.

Павел Ј. Шафарик дословно се придржавао учитељевих теоријских принципа: тематски редослед, начела обликовања поглавља, однос општег и посебног (расног и националног) у његовој *Историји* понављају схему изложу у Вахлеровом приручнику (*handbuch*). И за Шафарика је, као за његовог „духовног оца”, поредбено изложена *општа* историја од пресудног утицаја „на духовно образовање људи и, са тим, на развој наука и уметности”,⁸⁵ док систематика националне културе (језика и књижевности) увек представља „подстицај једне разумне љубави према нацији”.⁸⁶

2.2. Историја Шафарикова⁸⁷ започиње опширним синтетичким уводом, у којем аутор истражује порекло, развитак и напредак словенских култура, трагајући при томе за њиховим општим особинама, додирима, прожимањима, на исти начин као што испитује и религију Словена и њене деобе у историји, да би затим прешао на етнопсихолошки план и описао карактер словенских народа. У том оквиру значајан простор поклања језичкој проблематици: најпре генерално посматра старословенски језик, а онда се развојно осврће на сва гранања овог заједничког стабла по свим његовим „редакцијама” или „наречјима”. Увод завршава прегледом културних и научних установа

⁸⁵ P. J. Schaffarik, *Geschichte...* (1826), III.

⁸⁶ Исто. – Писању *Историје словенских језика и књижевности* Шафарик је, вели Ђорђе Живановић, приступио са „снажно пробуђеном националном словенском свешћу” („Шафарик у Новом Саду”, 53).

⁸⁷ Потпун опис спољне и унутрашње структуре Шафариковог дела пружају, сваки на свој начин, следећи радови српских истраживача: Сима Н. Томић, „Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика”, *Летопис Матице српске*, књ. 197/2 (1899), 14–23; Ђорђе С. Костић, *нав. дело*, 26–30; Петар Милосављевић, *Систем српске књижевности*, 67–72.

важних за развој језика и књижевности; то су школе, учена друштва и академије, издавачи, периодика, библиотеке, штампарије...

Основни текст *Историје* дат је у два дела. Први део посвећен је југоисточним Словенима, други северозападним Словенима.

Део који се односи на југоисточне Словене Шафарик разврстава у пет поглавља. За нас су од интереса два – треће и четврто (прво више од другог): „Историја језика и књижевности Славосрба грчког обреда” и „Историја језика и књижевности Славосрба католика (Далматинаца, Босанаца, Славонаца) и Хрвата”.⁸⁸ Треће поглавље има пет глава, од којих као најважније издвајам две, с насловима: „Судбина српског језика и књижевности” и „Преглед најновије српске књижевности”, на којима ћемо се и задржати, пре свега због Шафарикове периодизације.

У *Историји словенских језика и књижевности према свим наречјима* Шафарик поделу врши примењујући два кључа. Први се односи на периодизацију српске културе, други на периодизацију српске књижевности. Овакав поступак не изненађује уколико се схвати да је главни предмет његовог истраживања духовна култура српског народа, па тек онда литература као највише мерило њене остварености. При томе Шафарик зна да термине култура и књижевност замењује, често и да их употребљава као синониме. Другачије се не може разумети исказ што назначује поделу на којој почива његова *Историја*:

С Бранковићем може се прикладно закључити први период славосрпске књижевности; други или нови почиње са Жефаровићем и траје до наших дана.⁸⁹

Шафарик овде очито мисли на бакротисак *Стематографије* Христофора Жефаровића и Томе Месмера, која је изашла у Бечу 1741. године. У библиографском прегледу српских књига осамнаестог и првих деценија деветнаестог века, који је органски део *Историје*, нема, међутим, Жефаровића него се наводи Захарија Орфелин и, као прва, његова књига из 1758. године. Према томе, Шафарик је издвајањем

⁸⁸ Питање корпуса и идентитета српске књижевности, посебно овим насловом апострофирана тема, вратило је деведесетих година двадесетог века Шафарикову концепцију српске књижевности у само средиште србистичких научних преиспитивања. Вид. у овом смислу одговарајуће расправе у књигама Петра Милосављевића: *Српски национални програм и српска књижевност* (1995), *Систем српске књижевности* (1996, 22000), *Српски филолошки програм* (2000), *Срби и њихов језик* (2000), *Увод у србистику* (2002, 22003), *Идеје југословенства и српска мисао* (2007); вид. такође радове Злате Бојовић („Дубровачки писци у историјама књижевности Павла Јосифа Шафарика”, у зборнику *Павел Јозеф Шафарик – живот и дело*, 221–229) и Марије Славковић (*Дубровачка књижевност у историјама књижевности XIX века*, Филозофски факултет, Ниш 1998, 11–61).

⁸⁹ P. J. Schaffarik, *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, 211 (прев. Ђорђе С. Костић, нав. дело, 45).

Жефаровића желео да обележи почетак нових духовних стремљења српске културе, а увођењем Орфелина да назначи почетак нове српске књижевности.

У новој српској књижевности пак, у даљем тексту, Шафарик види три развојне етапе: *прву* – која се јавља „око 1764”, и која се поклапа с песничком афирмацијом Орфелиновом (иако се његово име не наводи); *другу* – која се развија и траје под непосредним утицајем Јована Рајића и Доситеја Обрадовића (први књижевник који је, по Шафарику, у ранг литерарног језика „подигао покрајински дијалекат”), и *трећу* – која почиње 1813. године уздицањем народнога језика на степен књижевног, за шта највеће заслуге приписује Димитрију Давидовићу и Вуку Караџићу.

На крају српског дела *Историје* Шафарик доноси најпре списак шездесет девет српских писаца православне вере с библиографским описима сто педесет девет њихових дела,⁹⁰ и затим, у латиници али по азбучном реду, додаје имена још четрдесет петорице књижевника.⁹¹

2.2.1. Историја словенских језика и књижевности према свим наређјима дело је, пре свега, филолога широких културноисторијских видика. Иако „библиографски писана”,⁹² она је, међу осталим, пружи-ла и први синтетички преглед српске књижевности од аутору најстаријега познатог доба до времена када је завршена. У научним круговима Европе ова књига хваљена је са много разлога као поуздан општи извор за упознавање словенских језика и литаратура.

Српска књижевност, обрађена као засебна и самосвојна структура у оквиру општесловенскога културног система, нашла се, тако, по први пут, у свеобухватној ризници духовнога стваралаштва европских народа узетих у континенталном смислу, па и шире. При томе се не ради само о позивању на Шафариково дело,⁹³ него о до-

⁹⁰ Вид. Д. Панковић, *нав. дело*, 55.

⁹¹ Овај број, напомиње Ђ. С. Костић (*нав. дело*, 50), ваља умањити за један јер се име Стефана Новаковића појављује у оба списка.

⁹² Драгиша Живковић, *Почеци српске књижевне критике*, 171, нап. 114.

⁹³ Према истраживању Ђ. С. Костића (*нав. дело*, 57–58), први који је то учинио био је немачки историчар књижевности Карл Ферстер 1828. године. У овом контексту ваља навести и да се италијански књижевни историчар Чезаре Канту, пишући о српској књижевности у својој *Storia universale. Letteratura delle nazioni, parte seconda* (насталој између 1838. и 1846. године), ослањао у првом реду на Шафарика (о Кантуовој *Универзалној историји*, као и другим италијанским историјским прегледима српске књижевности више вид. у: Светлана Стипчевић, „Српска књижевност у италијанској књижевној историографији”, *Књижевна историја*, XXXIX/131–132/2007/, 9–52).

словном преузимању⁹⁴ и превођењу с одређеним прерадама,⁹⁵ понекад с извесним проширењима и додавањем сопствених оригиналних радова.⁹⁶

Ван сваке сумње, највеће заслуге за овај продор припадају Павелу Ј. Шафарику и његовој *Историји словенских језика и књижевности према свим наречјима*⁹⁷. Тим пре и утолико више што се у њој налазе клице и замици свега потоњег Шафариковог рада везаног целином или појединим деловима за српску духовну традицију и савременост.

ЛИТЕРАТУРА

Јернеј Копитар, *Serbica* (прев. Томислав Бекић), Матица српска, Нови Сад 1984.

Павле Соларић, „Погледи на језик и књижество илиричко” (1820; прир. и коментар Вера Милосављевић), *Србистика* (Приштина), II/1–2 (1999).

Лазарь Боичъ, *Памятникъ мужемъ у славно-сербскомъ книжеству славнымъ* (1815), фототипско издање (прир. Мирјана Д. Стефановић): Прометеј, Нови Сад 1994.

Paul Joseph Schaffarik, *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, [Будим] 1926.

Нада Ђорђевић, „Допринос Јосефа Добровског упознавању Европе с нашом културном традицијом”, *Зборник за славистику* (Нови Сад), 4 (1973)

Никола Андрић, „Живот и књижевни рад Павла Соларића”, *Рад ЈАЗУ*, књ. 150, Загреб 1902.

⁹⁴ Тако је, не наводећи Шафариково име, поступио Франц Сартори у књизи објављеној у Бечу 1830, у којој је приказао све књижевности Аустријске монархије (вид. Зоран Константиновић, „Интересовање за Србе у почетној фази аустријске компаратистике”, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, XXV/1, 1977, 87–88).

⁹⁵ Овде је реч о Терези фон Јакоб-Робинсон (Талфј), која је, с незнатним изменама, штампала у Америци 1834. године, под својим именом, дужи извод о словенским језицима и књижевности из Шафарикове књиге (више о томе у: Никола Прибић, „Талфј и амерички књижевници”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 4/1, 1975, 117; вид. у овом смислу и „Библиографију Талфјиних радова и радова о Талфјевој 1820–1999”, истраживање Голуба Добрашиновића и Фридхилде Краузе, у зборнику *Талфј и српска књижевност и култура* /уред. Весна Матовић и Габриела Шуберт/, Институт за књижевност и уметност, Београд 2008, 329–346, посебно стр. 332–335).

⁹⁶ Такав је случај с поновљеним проширеним издањем Талфјине књиге у Њујорку 1850. године (Н. Прибић, нав. текст, 117–118).

⁹⁷ Иво Тартаља, *Почеци рада на историји опште књижевности код Срба*, САНУ, Београд 1964, 29; Ђ. С. Костић, нав. дело, 61.

Васо Милинчевић, „Павле Соларић – лик у сенци”, *Осветљавања и суочавања*, Завод за уџбенике, Београд 2007.

Мирјана Д. Стефановић, „Лазар Бојић, аутор прве српске историје књижевности” (1994), *Библиотека српске књижевности*, Чигоја штампа, Београд 2007.

Ђорђе Магарашевић, „У спомен Павлу Јосифу Шафарику”, *Летопис Матице српске* (Нови Сад), књ. 186/2 за 1896 (1898).

Ђорђе С. Ђорђевић, „Павле Јосиф Шафарик. Биографско-историјска скица”, *Летопис Матице српске*, књ. 186/2 за 1896 (1898).

Сима Н. Томић, „Књижевни и научни рад Павла Јос. Шафарика”, *Летопис Матице српске*, књ. 197/2 (1899).

П. Ј. Шафарик 1795–1861 (зборник прир. Боривоје Маринковић), Матица српска, Нови Сад 1963.

Ђорђе Живановић, „Значај боравка П. Ј. Шафарика у Новом Саду за развој славистике код Југословена”, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* (Београд), књ. XXXIV/3–4 (1968)

Ђорђе С. Костић, *Павле Ј. Шафарик о новој српској књижевности*, САНУ, Београд 1988.

Павел Јозеф Шафарик – живот и дело (зборник уред. Мирјана Д. Стефановић / Михал Харпањ), Матица српска, Нови Сад 1996.

Павел Јозеф Шафарик / Pavel Jozef Šafárik (1795–1995). Зборник уред. Михал Харпањ, Народна библиотека „Доситеј Обрадовић”, Стара Пазова 1997.

Марија Славковић, *Дубровачка књижевност у историјама књижевности XIX века*, Филозофски факултет, Ниш 1998.

Драгиша Живковић, *Почеци српске књижевне критике (1817–1860)*, Рад, Београд 1957.

Иво Тартаља, *Почеци рада на историји опште књижевности код Срба*, САНУ, Београд 1964

Душан Панковић, *Српске библиографије 1766–1850*, Народна библиотека Србије, Београд 1982.

Јован Деретић, *Пут српске књижевности*, Српска књижевна задруга, Београд 1996.

Петар Милосављевић, *Систем српске књижевности* (1996), Требник, Београд 2000.

Јован Пејчић, „Рађање српске историје књижевности”, *Годишњак Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима*, Филолошки факултет, Београд 2007.

Jovan Pejčić

**PAUL JOSEPH SCHAFFARIK
IN SERBIAN LITERATURE AND CULTURE (I)**

Summary

This paper deals with the work of Paul Joseph Schaffarik (1795-1861) in philological science and with his life in Novi Sad, as related to the history of Serbian literature.

In the first part, there is an analysis of the Serbian and foreign models used in Schaffarik's study of the ideas of Dositej Obradovic, Pavle Solaric, Lukian Musicki and Lazar Bojic – on the one hand, and Jernej Kopitar and Josef Dobrovský on the other, to the extent to which they are present in Schaffarik's literary and historical insight into the development of Serbian literature, from its beginnings to his own period. This discussion thus locates and discusses the birth of the early Serbian and foreign history of Serbian literature.

The second part of the paper is dedicated to Schaffarik's *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (*The History of Slavic Languages and Literatures after all Dialects*), which he began in 1817, before he arrived in the Serbian area, ended in Novi Sad in 1825, and then published in Buda (Hungary) in 1826. The presentation and critical explanation is offered: first, of Schaffarik's view of the development, relations and differences among the Slavic languages and their dialects; second, of his position of the organic interrelatedness of language and literature; third, of Schaffarik's general conception of literary history, taken over from his German teacher Ludwig Wachler; fourth, of his method as a literary historian applied to the material from Slavic literatures and their delineation, especially with regard to the affiliations of writers with Serbian literature, as related to their confession and background.

All previous research serves the function of the central topic of the paper: to differentiate, describe, present in the appropriate context and evaluate the chapters of Schaffarik's 1826 *History...* related to Serbian studies, from the point of view of the study of Serbian literature, from its earlier impacts to contemporary theoretical, methodological, and historical discoveries. The example of the *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* and its scientific and literary reception reexamines, and thus questions, the position of Serbian literary historians on the birth of the history of literature as a separate study field among the Serbs.